

BALÁZS GYÖRGY–PÉTERFFY ÁRPÁD

HÜTTL TIVADAR (1884–1955) DEBRECEN KLINIKAALAPÍTÓ ÉS ISKOLATEREMTŐ SEBÉSZPROFESSZORA

Vezérlve: „a szakma művelése és embertársai megsegítése”

HÜTTL TIVADAR (1884–1955), PROFESSOR SURGEON, FOUNDER OF A SCHOOL AND CLINIC IN DEBRECEN. After finishing his studies, Tivadar Hüttl worked in the Institute of Pathology at the Budapest University besides Professor Antal Genersich, later in the Clinic of Surgery besides Professor Tibor Verebely. From 1921 he worked as Deputy director of the forming Faculty of Medicine at the Tisza István University in Debrecen, in 1922 he was appointed as the full professor of Surgery and the Director of the Clinic of Surgery. During his leadership he established several departments which became clinics later on. He created a truly scientific school environment, professors, hospital directors became his students. In the academic year of 1930–40 he was the Rector of the university. He was wrongfully accused in 1945 and he was divested of his professor title. Later he worked as the head physician of the State Institute of Oncology.

A Debreceni Egyetem vezetői 2003-ban elhatározták, hogy minden egyes neves professzoruknak méltó és maradandó emléket állítanak, és mellszobrukat az egyetem területén lévő szoborparkban ünnepélyes tudományos ülés keretében helyezik el. Ez egy mindenki által nagyra becsült, nemes, szép hagyomány. Ezen családias jellegű összefüggések, megemlékezések egyetemünk legrangosabb rendezvényei közé tartoznak. Folyamatos kapcsolat az Alma Mater, a volt, illetve jelenlegi egyetemi dolgozók és a hallgatók között. Az összetartozás érzését erősítik, melyre napjainkban mindannyiunknak nagy szüksége van.

Jelen esetben egy iskolateremtő professzorunkra emlékezve felidézhetjük egyetemi éveink legszebb eseményeit, mások az egyéniségük kialakulására is ható főnök emberi-orvosi magatartását, és ismét mások a kortárs, a jó barát emléke előtt tiszteleghetnek. A mai fiatalok pedig, akik életkoruk miatt nem ismerhették az egykoron volt professzort, annak oktató, tudományos munkájáról tájékozódhatnak. Röviden szólva a múlt egy időszakába nyerhetnek bepillantást. Ezen időszakokból tevődik össze egyetemünk története. Márpedig ha ez így van, akkor kötelességünk megőrizni, megbecsülni, gyümölcsözően felhasználni és továbbfejleszteni mindazt, amit az elődök szorgalmas munkával felhalmoztak és ezzel öregbítették egyetemünk hírnevét idehaza és külföldön.

Tudjuk, hogy a szoborpark létesítésének megálmodói is ezt tartották és tartják egyik legfontosabb feladatuknak, ezért is nagy öröm számunkra, hogy egyetemünk alapí-

tásának 100. évfordulóján nagyon megérdemelten Hüttl Tivadar professzorra esett a választásuk, aki csaknem egy negyed századon át klinikaalapító, iskolateremtő sebész-professzora volt a Debreceni Tisza István Tudományegyetemnek.

Hüttl Tivadar 130 évvel ezelőtt jó módú polgári családban született Budapesten, ahol iskolái elvégzése után beiratkozott a Budapesti Tudományegyetemre, és 1907-ben orvosdoktorrá avatták. Három évig a Genersich Antal vezette kórbonctani intézetben dolgozott, majd műtőnövendék (szakorvosjelölt) lett a Réczey Imre által irányított sebészeti klinikán, ahol 1912-ben sikeres műtőorvosi (szakorvos) képesítést szerzett. Réczey professzor halála után 1914-ben, a Verebélly Tibor vezette klinikára került mint osztályvezető tanársegéd. A „nagy háború” idején (1914–18) a klinikához tartozó hadikórházakban tartalékos orvos századosként kezelte a sebesülteket, és több kitüntetésben is részesült. 1918-ban megnősült, de az alig egy esztendeig tartó házasság tragédiával végződött, ugyanis szeretett neje, Lehoczky Marietta – Semmelweis Ignác unokája – az ikerfiúk születésekor életét vesztette. Az elhunyt édesanya gyermeknevelő szerepét döntően az anyai nagymama, Lehoczky-Semmelweis Antónia vette át. A félárva fiúk közül Tivadar (1919–1990) édesapjuk nyomdokába lépett, és hírneves sebészprofesszor lett Budapesten. A másik fiú, Kálmán (1919–1944) szépen induló életpályája a Ludovika elvégzése után, korán és tragikusan – hősi halottként – befejeződött az orosz fronton.

A Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem 1921-ben meghívta Hüttl Tivadart a sebészeti klinika igazgatójának, aki a meghívást elfogadta, és a meghívás évében magántanári képesítést szerzett Budapesten „sebészeti diagnosztika” tárgy-körben. Ennek alapján a következő évben – 38 éves korában – nyilvános rendes tanárrá nevezték ki Debrecenbe. Hüttl professzor közel egy negyed századon keresztül, 1944 őszéig irányította az általa alapított (felépített) klinikát, és szinte a semmiből hozta lére a megcsonkított és kifosztott ország egyik legkiválóbb sebészeti klinikáját. Az indulás meglehetősen nehéz volt, hiszen szinte minden hiányzott. A klinika épülete nem készült el, mivel az egyetemi építkezés egy éven keresztül szünetelt a vesztes világháború utáni forradalmak (őszirózsás, majd bolsevik) idején. Ezért 1924-ig a sebészeti klinika ideiglenesen az Augusztia Szanatóriumban működött a belklinikával és röntgenintézzel együtt. Az új igazgató professzornak a sebészorvosi tevékenység mellett rengeteg szervezési, beszerzési, felszerelési, költségvetési feladatot kellett megoldani, megküzdzeni az előítéletekkel, és megtalálni a megfelelő, lelkes, fiatal munkatársakat.

Hüttl professzornak – 1924 elejétől az új épületben – széles körű és alapos tudással, határtalan szorgalommal és kitartással, hihetetlenül rövid idő alatt sikerült egy európai színvonalú sebészeti klinikát létrehozni, ahol kedvező arányban ötvöződött az egyetemi klinikák hármass feladata: a betegellátás, orvosképzés – továbbképzés és tudományos tevékenység. Az egyik volt tanítvány megfogalmazása szerint a debreceni Hüttl-klinika egyszerre nyújtotta egy egyetemi klinika tudományos lehetőségeit és egy nagy kórház gyakorlati adottságait.

Utólag megállapíthatjuk, hogy sikerrel oldotta meg minden vállalt feladatát. Korán felismerte, hogy a kórleltani alapon nyugvó sebészeti tevékenységnek van jövője, és csak

ezek alkalmazásával lehet a műtéti javallatot kiterjeszteni és az eredményeket javítani. Hüttl professzort a mindennapos feladatok elvégzésére a saját belső igényei is kényszerítették. Munkatársait tudatosan küldte bel- és külföldi intézetekbe tanulmányutakra, új műtéti eljárások és új szakmák megismerése céljából.

A klinika jó híre és szelleme itthon és külföldön hamar elterjedt, és sok tanulni vágyó fiatal kereste fel az intézetet. Szembetűnő és a szakmai elismerés egyik jele, hogy egyetemünkön, a szemészet és a szülészeti-nőgyógyászat kivételével, valamennyi műtéti szakma bölcsője a Sebészeti Klinika volt. Az általános és hasi sebészet gyors fejlődése mellett kiemelkedő volt az idegsebészeti tevékenység is. Különösen szoros szakmai és baráti kapcsolatot tartott fenn Benedek László és Sántha Kálmán idegsebész-professzorokkal. Ezen együttműködésnek jó néhány közös közlemény és 1936-ban német nyelven megjelent közös könyv lett az eredménye.

A klinika vezetője által kialakított igen kedvező szakmai légkör mellett a megfelelően irányított „kiskassza”-rendszer segítette és tette lehetővé anyagilag sok fiatal kezdő sebésznek a Debrecenben való megélhetését, de a családalapítást már nem. Ez a viszonylagos szűkmarkúság kedvezően növelte a fiatal díjtalan sebészek szorgalmát, gátolva az egy helyben való topogást. A „kiskasszát” nemcsak a fizetős betegek hozzájárulása gyarapította, hanem a külföldi sebészek számára előírt műtéti díjak is. Valószínűleg nem mindenki előtt ismeretes, hogy a kiváló hírnevű debreceni klinika tanulni vágyó külföldi fiatal sebészeket vonzott a cívisvárosba, akik megfelelő irányítás mellett végeztek műtéteket térítés ellenében. Ez a jól megszervezett „kiskassza”-rendszer is jelentősen hozzájárult az igen nagyszámú díjtalan gyakornok és műtönövendék debreceni megélhetéséhez és szakmai fejlődéséhez. A hírneves Hüttl-klinikát számos tanulni vágyó sebész kereste fel nemcsak Európából, hanem a többi kontinensről is (Amerika, Afrika, Ázsia, Ausztrália), mint azt a klinika vendégkönyve is tanúsítja.

Ezzel magyarázható, hogy Magyarországon a két világháború között Debrecenben képezték ki a legtöbb fiatal sebészt, akik közül 10 egyetemi tanár és közel 100 főorvos nevelődött itt. Az elsajátított tudás alapját a klinika széles körű és igen változatos beteganyaga nyújtotta, hiszen 1921–44 között több mint 40 000 műtétet végeztek a klinikán. Az igen nagyszámú, jól képzett sebészorvos jelentősége a II. világháború alatt és után még hangsúlyosabb volt. Erre igen kiváló példa az 1944 őszi tordai csata sebesültjeinek a kolozsvári klinikán való ellátása.

Hüttl professzor nagy tudású, széles látókörű, érdeklődése az új iránt fogékony, sokirányú volt. A sebészet valamennyi ágát művelte, és jelentősen hozzájárult a társszakmák létrejöttéhez, fejlődéséhez. Nagy gondot fordított a tudományos munkára, és tudományos érdeklődése – hasonlóan klinikai tevékenységéhez – széles körű, de nemcsak a klinikai megfigyeléseken alapult, hanem kísérleteket is folytatott a felmerülő kérdések megválaszolása érdekében, pl.: a thromboemboliás megbetegedések és az orvosmeteorológia kapcsolata. Nemzetközileg ismert, illetve közismert sebészorvos személyiség volt, akit az Osztrák és a Német Sebészársaság levelező tagjává választotta. A klinikai tudományos tevékenység minőségét bizonyítja az is, hogy a Hüttl-tanítványok közül

12-en szereztek magántanári képesítést (habilitációt) sebészetből, és közülük nyolcat tanszékvezető egyetemi tanárnak neveztek ki. Ezek a kinevezések különösen jelentősek voltak közvetlenül a második világháború után, amikor, érthető okokból, nagy volt a vezetőképes orvoshiány, majd később 4 címzetes egyetemi tanár kapott kinevezést a debreceni Sebészeti Klinikáról, akik az ország különböző sebészeti intézeteiben, illetve nagyobb kórházaiban láttak el vezetői feladatokat.

A Hüttl-klinika igen széles körű tudományos tevékenységét hűen tükrözi, illetve nagyon pontos helyzetjelentést nyújt az 1941-ben megjelent, Hüttl professzor tanári működésének 20. évfordulójára kiadott Emlékkönyv. Ez a több mint 600 oldalas kötet 53 hálás tanítvány tudományos dolgozatát foglalja magába, melyet szeretettel, hálával és tisztelettel ajánlanak Tanítómesterüknek. Az Emlékkönyv alkalmat ad a klinika igen széles körű, szerteágazó tevékenységének megismeréséhez. Itt szeretnénk megemlíteni – mielőtt teljesen a felejtés homályába veszne –, hogy a szerzők között 11-en (21%) a Trianonban elszakított országrészekből jöttek a Hüttl-klinikára, és kaptak lehetőséget orvostovábbképzésükhöz, akik később visszatértek közvetlen szülőföldjükre. Hatan Erdélybe, ketten-ketten a Partiumba, illetve Kárpátaljára, és egy sebészorvos a Felvidékre – és mind főorvosok lettek.

Hüttl professzor társadalmi-közéleti szerepe is jelentős volt, melyeket mindig becsületesen, tisztességgel és szélsőségmentesen látott el egy nehéz történelmi időszakban. Többek között az egyetem rektora volt 1939–40-ben, ugyanebben az időben tagja volt a Magyar Országgyűlés Felsőházának is, továbbá éveken át vezette Debrecen szabad királyi város orvosegyesületét is. Rektorként megadatott ez a megtiszteltetés és öröm, hogy szeretett tanítómesterét – Verebély Tibort – az akkori sebészek egyik legkiválóbbját, az egyetem díszdoktorává avassa. Fontos megjegyeznünk, hogy tanítványai több megemlékezésben hangsúlyozottan kiemelték, hogy ezeket a tisztségeket *„nem a maga hasznára, hanem az Egyetem, az orvosi rend, a kartársak javára használta fel az ezen tisztségek adta helyzetet és lehetőségeket”*. Közvetlen munkatársai és tanítványai – akik nemcsak tisztelték, hanem szerették őt – a visszaemlékezésekben *„kissé tartózkodó, visszahúzódo, de rendkívül vonzó, kiválóan képzett, feltűnően jól oktató, nagy tudású embernek ismerték”*, amelyet megerősített Hüttl professzor szívsebész unokája is emlékbeszédében.

Kiváló előadó volt, ezért többször is felkérték összefoglaló előadások megtartására. 1941-ben ő tartotta a Balassa-émlékelőadást, mely a sebgyógyulás kérdését tárgyalta, majd később a Tóth Lajos-émlékelőadás keretében a tetanuszról foglalkozott.

A II. világháború keleti frontja egyre közeledett az országhatárhoz, és a románok hagyományos köpönyegforgató politikája 1944 augusztusában igen felgyorsította az eseményeket, és jelentős ellátási nehézségeket okozott. Az egyetem ezért szeptember végén – Hüttl professzor vezetésével – bizottságot küldött Budapestre. A harctéri változások meggátolták visszatérését Debrecenbe, és így a főváros hadikórházában kapott beosztást. Ezután meneküléssel előbb Sopronba, majd Halléba került, és az oda kitelepített – 1944 decemberétől a háború végéig működő – Magyar Orvostudományi Kar sebészprofesszori teendőit látta el. Csak 1945 őszén tért vissza az országba, katedráját

nem kapta vissza. 1946 februárjában Debrecenben az igazolóbizottság állásvesztésre ítélte, majd 1947 áprilisában a debreceni egyetem nyugdíjazta. 1951-től haláláig (1955. november 6.) Budapesten, az Országos Onkológiai Intézet sebész főorvosa volt.

Megvizsgálva a Debreceni Tudományegyetem orvoskara akkori tanszékvezetőinek 1944–45. évi sorsát, megállapítható, hogy a 15 kinevezett nyilvános rendes tanár közül mindössze négyen (Bodnár János, Sántha Kálmán, Szalay Sándor és Verzár Gyula) maradtak Debrecenben, és végezték folyamatosan tanszékvezetői tevékenységüket. A 11 eltávozott (elmenekült, kitelepített) professzor közül ketten végleg elhagyták a várost és az országot (Borsos-Nachtnébel Ödön és Csilléry András). A visszatérő kilenc professzor közül hatan (Bókay Zoltán, Fornet Béla, Jeney Endre, Kettesy Aladár, Kovács Ferenc és Went István) visszakapták, illetve megtartották katedrájukat és tovább vezethették az intézetüket, klinikájukat. Jankovich Lászlót kényszernyugdíjazták. Az igazolóbizottság csak két professzort – Orsós János Imrét és Hüttl Tivadart – marasztalt el és ítélte őket állásvesztésre.

Mudrák József, a hozzáértő történész alaposan tanulmányozta Hüttl professzor igazolóbizottsági elítélésének iratait. A dokumentumok szerint megállapítható, hogy Hüttl professzor az ellene felsorolt vádakra elfogadható módon megfelelt, illetve azokat megcáfolta, és a számos támogató tanúvallomás ellenére az igazolóbizottság a legsúlyosabb büntetéssel, tanári katedrájának elvesztésével sújtotta. Ugyanakkor az ítélet indokolása szinte védőbeszédként hangzik, megállapítva, hogy Hüttl Tivadar *„múltjának egész ideje alatt emberségesen, humanusan és szociálisan cselekedett [...] népellenes cselekedetet nem követett el”*, illetve *„orvosi etikai szempontból sem volt kifogásolható”*.

Most, közel 70 év távlatából – tanulmányozva a rendelkezésre álló adatokat – fölöt-
több érthetetlennek, megmagyarázhatatlannak tartjuk azt az igazságtalan ítéletet, mely kettétörte az alkotóerejének teljében lévő tudós, gyógyító, sebészprofesszor karrierjét. Joggal feltételezhető, hogy ezen koncepciós eljárás ítéletének mozgatórugója kicsinyes emberi gyarlóság lehetett, kihasználva a korszak- és rendszerváltozás hangulatát, indulatait.

Végezetül, hiánypótlásként szeretnénk hangsúlyosan kijelenteni, hogy Hüttl Tivadart – Debrecen klinikaalapító és iskolateremtő sebészprofesszorát – ártatlanul és jogtalanul fosztották meg katedrájától, annak ellenére, hogy egész élete folyamán mindig nemes elveket követett, kiváló módon művelte szeretett szakmáját embertársai megsegítése érdekében.

Irodalomjegyzék

- BALÁZS György, *Tanszékfoglaló előadás*, kézirat, 1981.
- BALÁZS György, *Szelezcky emlékelőadás*, kézirat, 1999.
- BALÁZS György, *Visszatekintés. Debreceni Orvostudományi Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika (1980–1990)*, Debrecen, 1991.
- BALÁZS György, *Emlékezés Szelezcky Gyula sebészprofesszorra*, Orvosi Hetilap 152 (2012), 520.
- BALÁZS György, *Az I. sz. Sebészeti Klinika története (A Debreceni Orvosképzés nagy alakjai 27.)*, Debrecen, 2013.
- BALÁZS György, *Osztrák–magyar, német–magyar sebészkapcsolatok = 100 éves a Magyar Sebész Társaság*, szerk. Lukács Géza és mtsai, Budapest, 2006, 299.
- FORGON Mihály, *Az I. sz. Sebészeti Klinika 10 éve (1958–1968)*, Debrecen, 1968.
- GÁL Csaba, *A sebészet legújabbkori fejlődése és jelen dilemmái 7.*, Budapest, 2010, 3.
- HERCZEG László, *Loessl Emlékölés*, kézirat, Budapest, 1958.
- HÜTTL Tivadar, *Tanári működésének 20. évfordulójára 1921–1941*, Debrecen, 1941.
- HÜTTL Tivadar, *Rektori Beszéd az 1939/40. tanévben*, Debrecen, 1940.
- HÜTTL Tivadar, *Megemlékező beszéd néhai Hüttl Tivadar professzor szobrának felavatásakor (Debrecen, 2013. jún. 14.)*.
- JÁKI Gyula, *Hüttl Tivadar dr. (1884–1955)*, Orvosi Hetilap 48 (1955), 1–3.
- KAPUSZ Nándor és munkatársai, *Kilencven éves a debreceni orvosképzés*, Debrecen, 2008, 461.
- KÓS Rudolf és munkatársai, *A sebészet és ágainak története Magyarországon a II. világháború után (1945–1990)*, Orvostörténeti Közlemények, Suppl. (2002), 221.
- LADÁNYI Józsa, *Loessl emlékelőadás*, kézirat, 1958.
- LADÁNYI Józsa, *Visszaemlékezéseim*, DOTE házi nyomda, 1983.
- LAMPÉ László, *Dr. Kenézy Gyula élete és munkássága (A Debreceni Orvosképzés nagy alakjai 5.)*, DE OEC Elnöki Hivatala (1994.)
- MAJERSZKY Klára, *Dr. Sántha Kálmán (A Debreceni Orvosképzés nagy alakjai 9.)*, Debrecen, 1995.
- MUDRÁK József, *Hüttl Tivadar sebészprofesszor igazolóbizottsági elítélése 1946-ban*, Orvosi Hetilap (2011), 152/26: 1056–1057.
- NEMES Csaba, *Orvostörténelem*, Debrecen (2008), 305.
- PETRI GÁBOR, *Sebészet, Orvosképzés, Egészségpolitika*, Szeged, 1981, 391.
- PÉTER MÓZES, *Thurzóbányai Elischer Gyula (A Debreceni Orvosképzés nagy alakjai 14.)*, Debrecen, 1998.
- PÉTERFFY ANNA és munkatársai, *Dr. Péterffy Pál: egyetemi előadótanár élete és munkássága 1904–1984*, Kolozsvár, 2010, 76.
- PÉTERFFY ÁRPÁD, *A tordai csata és a Kolozsvári Magyar Egyetem*, Új Kéve (2010), 18/1: 27–30.

- PÉTERFFY Árpád, *Dr. Péterffy Pál emlékére*, Orvosi Hetilap (2005), 146/8:382–383.
- SCHMIDT Lajos, *Búcsúbeszéd Prof. Hüttl Tivadar temetésén*, 1955. nov. 12.
- SCHMIDT Pál, *Prof. Dr. Schmidt Lajos (1893–1957) egyetemi tanár* = Emlékezünk orvosainkra 14., szerk. VINCZE János, 129.
- SUGÁR István, *A magyar sebészet története Balassától napjainkig* = Sebészet, szerk. GAÁL Csaba, Budapest, 2010, 8.
- SZELECZKY Gyula, *Hüttl Tivadar centenáriuma*, Orvosi Hetilap (1984), 125, 34, 2081.